

15. NOV 2000

Nyhedsbrev nr. 30 – nov. 2000

ISSN 0908-3553

Redigeret af *Bolette S. Pedersen* og *Jørgen Schack*

Indhold

Indkaldelse til medlemsmøde i LEDA 2

Anmeldelser

Henning Bergenholtz mfl.: DanskOrdbogen (*Pia Jarvad*) 3

Jan Katlev: Politikens Etymologisk Ordbog (*Mette Kunøe*) 9

Konferencer

Beretning fra EURALEX-konferencen i Stuttgart (*Anna Braasch*) 12

Indkaldelse til NFL-konference i Tórshavn 14

Meddelelser fra bestyrelsen 16

Nyt fra kassereren 17

Referat fra LEDAs generalforsamling 12.4.2000 18

MEDLEMSMØDE

Onsdag 29. november, kl. 15.15-17.00

**Københavns Universitet Amager, Njalsgade 80, lokale
16.1.21**

Jan Katlev, forfatter til den nye etymologiske ordbog fra Politikens Forlag holder foredrag om nogle af de overvejelser han har gjort sig om bogens anlæg og forhold til andre (typer) ordbøger. Forfatteren vil komme ind på nogle af de mange praktiske problemer i arbejdet med sin ordbog.

Anmeldelser

DanskOrdbogen. Redigeret af Henning Bergenholtz (hovedredaktør), Jette Pedersen, Vibeke Vrang og Richard Almind. Center for Leksikografi og System. Århus 1999. 1175 sider.

Denne ordbog udkom i agurketiden, og den blev slået stort op. Forfatterne lå såmænd heller ikke på den lade side, og det kan man ikke fortænke dem i. En stor, tung sag (1,9 kg er ikke sådan at flytte rundt med) med stiligt blåt, stift bind med "105.000 opslagsord, 103.000 orddelinger, 58.000 orddannelser, 122.000 synonymmer, 7.000 antonymer, 5.000 idiomer, 8.500 eksempelsætninger, 2.000 ordsprog, bevingede ord og andre citater" (s. 9). Ordbogen indeholder et forord på 5 sider, en brugervejledning på 13 sider, et alfabetisk tillæg på 4 sider med forklaringer på de almindeligste grammatiske betegnelser og 22 sider om leksikografiske overvejelser som - står der - læseren ikke behøver at læse. Herefter er der 3 sider med henvisninger til benyttede ordbøger og opslagsværker. Her følger 1117 sider med den alfabetiske del. Til slut i bogen er der en nøgle til bogen hvor man fx kan læse at orddeling er angivet med "En lille bullet" (*bullet* er ikke med på alfabetisk plads og vist heller ikke i andre danske ordbøger).

Det er ikke så lidt der annonceres med, og vi skal her i anmeldelsen se på hvad det dækker over. Det er dog ikke muligt at komme ind på alle områder, i anmeldelsen vil jeg gøre lidt mere ud af det nye i ordbogen, nemlig valget af en stavevariant frem for en anden. Men først er det rimeligt at ridse ordbogens egne forudsætninger op: Ordbogen er et hjælpemiddel til løsning af problemer i især skriftlig tekstproduktion, den henvender sig til alle som er i situationer hvor de mangler viden om retskrivning, orddeling, grammatik, mulige ordforbindelser eller om betydning (s. 5). En forudsætning er også bogens produktionstid: "Det har været en del af denne ordbogsplan at vise, at konsekvent brug af den mest moderne datateknik forbundet med omfattende metaleksikografiske overvejelser kan føre til en færdig ordbog på *relativ* (min kursivering, jf. kommentaren nedenfor) kort tid" (s. 8).

Endvidere er forudsætningen at det er en korpusstøttet ordbog, dvs. den har støttet sig til Bergenholtz' korpus af aviser, ugeblade mv. i perioden 1987-90 (jf. Bergenholtz 1992) på 4 mio. ord + et yderligere korpus så vi når op på 6 mio. ord, som her karakteriseres som "tilstrækkeligt grundlag for udarbejdelse af en korpusstøttet ordbog" (s. 30). Den baserer sig på Retskrivningsordbogen idet alle den ordbogs "lemmata uden undtagelse" er taget med (s. 30). Derudover er der medtaget ord som indgår i tekster beregnet for en bred læserskare; dette udtrykkes med et andet ordvalg i det afsnit som læseren ikke behøver at læse: "en moderat maksimerende lemmasektion, hvor der i særlig grad tages hensyn til potentielle tekstproduktionsvanskeligheder" (s. 31).

Makrostrukturen er "en strengt alfabetisk anordning" (s. 34) - på dansk betyder det at ordene kommer i alfabetisk rækkefølge. Der er oplyst hvordan man alfabetiserer når der foreligger problemer, fx ved forskellig bøjning ved homonymer. Ordbogen bygger på Retskrivningsordbogen - men den vælger mellem flere former, både med hensyn til orddobbeltformer og fleksionsdobbeltformer.

Hvem henvender den sig til? I bogen oplyses det at det er "Alle, der skal skrive en tekst på dansk" (s. 5), men andre steder fremgår det at det er også er dem der i forvejen kan dansk så godt som en modersmålstalende (s. 5). Disse "alle" kan være usikre på om den formodede skrivemåde, grammatiske brug eller ordforbindelse er korrekt, om det valgte ord er dækkende, om et ensbetydende ord er bedre eller et ord med modsat betydning er ønsket (s. 5).

Fint skal det være

DanskOrdbogen er et oplæg til en spændende diskussion om afskaffelse af dobbeltformer i retskrivningen. I DanskOrdbogen er dobbeltform ikke specifikt defineret, men det ser ud til at det forstås på samme måde som i Retskrivningsordbogen (Retskrivningsordbogen 1996, s. 17). Der skelnes ikke mellem de forskellige former for dobbeltformer (jf. Galberg Jacobsen 1992), og deri er man i overensstemmelse med hvad den almindelige bruger også opfatter som dobbeltformer, nemlig to eller flere lige accepterede skrivemåder af et ord hvad enten ordet er i grundform eller i bøjet form.

Afskaffelsen tilbydes brugeren ved at henvise fra den af redaktørerne uønskede form til den ønskede, og ved at undlade at oplyse den uønskede ved den ønskede form. Det er en hensynsfuld måde at gøre det på, og det tilgodeser både hensynet til den officielle norm og til brugeren.

I et så ambitiøst projekt det er at give bud på en afskaffelse af dobbeltformer, kunne man dog have ønsket sig en mere grundig beskrivelse af valget, men der oplyses kun at den anbefalede form "som regel" er den hyppigste i sprogbrugen (s. 12), eller "en mere brugt variant" (s. 36). Her kan man godt være i tvivl om det korpus som støtter ordbogen, er tilstrækkeligt til at vurdere hyppighed for ret mange ord ud over de 5000 almindeligste ord i dansk - og det er ikke dér der er mange dobbeltformer (jf. Galberg Jacobsen 1988). I tilgift må det føjes at 2/3 af korpusset repræsenterer tekster fra 1987-90. Helt dugfriskt er støttematerialet således ikke og næppe særlig anvendeligt her. Det forholder sig snarere sådan at der ikke har været andre principper for valg af den ene frem for den anden end en vag fornemmelse for sprogbrugen afdækket ved "introspektion" (jf. dette ords brug s. 43 og 45).

I valg af den ene frem for den anden bekræftes læseren i den manglende konsekvens og refleksion: Der foretrækkes ubestemt form ental *tamiler* for *tamil* (på s. 111 er det redaktionelle eksempel under ordet *bag*⁴ dog *tamiler* i flertal!), men *asiat* for *asiater*. Der foretrækkes *Asienskort* med stort begyndelsesbogstav, mens *sverigesbåd* foretrækkes med lille begyndelsesbogstav. Der foretrækkes *fiskekutter* for *fiskerkutter*, mens *blæserorkester* er bedre end *blæseorkester*. Helt mystisk er det at *begonie* og *magnolie* foretrækkes for *begonia* og *magnolia*, mens det omvendte gælder for *hortensia-hortensie*, *lobelia-lobelie*.

Problemkomplekset enkeltskrivning eller dobbeltskrivning i bøjning af ord med fuldtryk + bitryk og endende på *-m*, *-n* og *-s* ses som enkeltproblemer: *minimumet* og *globusen* foretrækkes enkeltskrevet, mens *punktummet* og *atlasset* foretrækkes med dobbeltskrivning. Til overflod er fleksionsparadigmet til *maksimum* helt anderledes: *-et*, *maksima*, *maksimaene*. Her kan vejen mod et fast fleksionsparadigme¹ forudsætte en periode af valgfrihed, hvor en ny form står ved siden af den gamle, og hvor det er tanken at den gamle form herefter forsvin-

der. Hvis ikke sådanne ens ordtyper ses som ét problemkompleks, vil stavesystemet bibeholdes atomistisk.

Et andet problem som ophævelse af dobbeltformer frembyder, er valg af kronolekt. Det er nemt at vælge den etablerede form, altså fx den der også stod i Retskrivningsordbogen 1955. Det gøres der fx ved verbet *fare*: *fare*, *for*, *faret*, hvor man altså vælger den stærke bøjning til trods for at den svage bøjning generelt er på vej frem ikke mindst hos unge og yngre. Ved verbet *fnise* (jf. Bergenholtz 1998, 95-96) vælges den ældste variant (*fnisede*) som eneform, og DanskOrdbogen er dermed på linje med bl.a. Jørgen Glahder (Glahder 1925). I 1955-udgaven af Retskrivningsordbogen er sideformen *fniste* med, og i 1986-udgaven kommer *fnes* også med. Hvis der skal vælges mellem kronolekter, er det dog ikke uproblematisk at bortvælge de former som i sprogbrugen er på vej frem idet skriftsproget på den måde stagnerer og fjerner sig yderligere fra talesproget. Tager man ydermere hensyn til ordbøger for yngre skoleelever, hvor valget af valgfri form er systematisk eller ofte byggende på formens tæthed til talesproget, vil valget af den forrige generations foretrukne form ikke være til gavn for en fast norm.

Et tredje problem i valget af en form frem for en anden er ved de sociolektale og dialektale former. Her kan man sige at Sprognævnets Retskrivningsordbog og DanskOrdbogen er helt på linje: ingen lavsociale eller dialektale former er med, det er udelukkende elitenormen som følges (Kristiansen 1999, 139). Ud fra de redaktionelle principper i DanskOrdbogen (s. 36) skulle man dog kunne forvente at finde *parantes* som opslag med en henvisning til *parentes* (ditto for *diamentral* og *hieraki*), men det sker ikke, der vælges mellem "hvad vi kan kalde *elitære dobbeltformer*" (Kristiansen 1999, 138). De hyppige, men folkelige stavevarianter er der ikke tænkt på. Ud fra reklamekampagnens motto "københavnere kan vi ikke li" skulle man forvente bare lidt for jyden, men der er hverken *a* eller *æ* med henvisning til *jeg*, *inte/itte* med henvisning til *ikke* eller andre prominente jyskheder.

Og hvor Retskrivningsordbogen enkelte steder åbner op for folkets røst i form af en valgfrihed, så skelnes der blandt disse i DanskOrdbogen ved at den ene udnævnes til bedre end den anden. Der foretrækkes således *menneskene*, *bagest*; de regelmæssige, men knap så fine former *menneskerne*, *bagerst* bliver blot angivet som tilladte (andenrangs). Er der valgfrihed mellem fin udenlandsk stavemåde og en mere almindelig dansk, så foretrækkes den fine: *ressource* - *resurse*, *mayonnaise* - *majonæse*, *boxer* - *bokser* (hund), *spaghetti* - *spagetti*, *checke* - *tjekke*, *avocado* - *avokado*. Underligt nok er *bolsje* foretrukket for *bolche*, mens de stærkt ufolkelige flertalsformer i fremmedord foretrækkes når det er muligt, som fx her: *leksika*, *maksima* jf. ovenfor, *maskulina*, *konti*, *saldi*, *tempi*.

Grammatiske brug

Et produktionsproblem af grammatisk art kan ligge i at være i tvivl om det hedder **relativ** eller **relativt kort tid** (s. 8).² Vi slår op i DanskOrdbogen hvor man kan finde tre *relativ*-ord, nemlig: *relativ*¹, *relativ*² og *relativ*⁴: (ja, det er rigtigt, *relativ*³ er ikke med i DanskOrdbogen):

relativ¹ re.la.tiv subst ... = henførende stedord, relativt pronomen, relativpronomen

relativ² .. adj

1. = betinget ≠ absolut * Alt er jo som bekendt relativt.

2. → relativ¹

relativ⁴ .. adv. = forholdsmæssig, forholdsvis, ret, rimelig, temmelig, uforholdsmæssig * Der idømmes relativt strenge straffe for økonomisk kriminalitet.

I DanskOrdbogens Brugervejledning kapitel 4.4. *Adverbier* kan man læse at "Adverbier kan ikke bøjes .. Adverbier som opslagsord er derfor kun ledsaget af en ordklasseangivelse" (s. 18). I *relativ*-eksemplet er homografsepareringen gået i kage, og redaktionsprincipperne ikke fulgt. Ikke underligt at redaktørerne så må skrive "på relativ kort tid" i indledningen.

Et dækkende ord

Om det valgte ord er dækkende, får man en gang imellem at vide. Lad os forsøge med at skrive et skilt hvor der skal stå at campingpladsen er lukket på hverdage uden for sæsonen. Campingpladsejeren kommer i tvivl - er nu ordet *hverdag* entydigt, skal lørdag regnes med som hverdag? I DanskOrdbogen får man ikke besked: hverdag .. 1. = søgnedag, dagligdag ≠ helligdag, søndag .. Det kan man få at vide i fx Nudansk Ordbog under **hverdag**, hvor der står at hverdag er hver af ugens dage undtagen lørdag, søndag og helligdage.

Sine steder er ordbogen overordentlig fyldig, ja nærmest af encyklopædisk karakter. Encyklopædiske oplysninger er der således i eksemplerne ved **hav** .. "Som mere eller mindre selvstændige dele af have findes en række bihave, dels i form af randhave, der ligger langs kontinenter og er adskilt af oceanerne af øbuer eller halvøer, dels i form af middelhav, der skærer sig ind mellem og ind i fastlandene". Man bemærker sig at **middelhav** er med på alfabetisk plads, men at orddannelseseksemplerne *~sklima*, *~skost*, *~ssalt* relaterer sig til et andet opslagsord, nemlig **Middelhavet**. For vurderingen af lemmasektionen er ordene **bihav** og **randhav** heldigvis ikke med på alfabetisk plads, men det gør eksemplet under **hav** inadækvat. Derimod er det dejligt at vide at opskriften på *creme* og *cremeboller* er med i ordbogen under **creme**, at antallet af kommuner og amter oplyses under **amtskommune**, og at **meskalin** giver kvalme og andet ubehag ca. en halv time efter indtagelsen, men det afløses dog snart af visuelle hallucinationer.

Andre steder savner man fyldige oplysninger, eller blot en lille smule oplysninger. Det gælder fx for de så ofte omtalte pendulord. For *lemfældig* med betydningerne 'omhyggelig' og 'skødesløs' savner man brugsoplysningerne henholdsvis gammeldags og nutidig. Her kunne jævnføres kritikken af behandlingen af *i stedet/steden for* i Retskrivningsordbogen (Bergenholtz 1998; 116), og jeg kan tilføje at hverken *i stedet for* eller *i steden for* er med i DanskOrdbogen. Ordene *laps*, *bjørnetjeneste* og *odør* har kun den gamle betydning, *ulvetime* har gammel og ny, men uden brugsoplysninger. De ofte brugte eksempler på pendulord *forfordele* og *godt* har kun angivet gamle betydninger, og til overflod er den nye betydning af *forfordele* angivet som et antonym (forskellig fra *begunstige*).

Lemmaselektion

Samtlige ord i Retskrivningsordbogen er taget med i DanskOrdbogen. Det har fritaget redaktørerne for at selekttere i det materiale, selvom de er kritiske over for den ordbogs udvalg af ord (s. 32). Derudover har man suppleret med knap så hyppige ord til man når den "moderat maksimerende lemmaselektion". På alfabetisk plads er resultatet af udvalget af ord: der er 41 sammensætninger med *cykel*- og under selve artiklen *cykel* er de fire af dem gentaget. Af sammensætninger til *bil*- er der 82, fra *bildæk*, *bildør* og *billygte* til *bilvask* og sammensætninger med ordet *handel* fylder tre spalter. Den "moderat maksimerende lemmaselektion" kan oversættes til et princip i valg af opslagsord som redaktørerne selv skriver: "Det skader ikke, at det står i ordbogen" (s. 31). Og det er et princip som i høj grad kan diskuteres.

Helt barnlig var annonceringen af ordbogen med dens eksempler af typen "københavneri kan vi ikke li", og dette genfindes på alfabetisk plads, fx er samtlige jyske lokalaviser med på alfabetisk plads, mens tilsvarende aviser på øerne ikke er optaget. Morgenavisen Jyllands-Posten er med to gange, mens der ved Berlingske Tidende står '= *tantén*'. Her skal der fnises.

Slutord

Ordbogen blev lanceret med forlagsomtaler, og hovedredaktørens forsikringer om at bogen var den største på markedet. Med hensyn til antallet af opslagsord er dog både Ordbog over det danske Sprog og de store tosprogede ordbøger større, med hensyn til sideantal er samme ordbøger og Nudansk Ordbog og Munksgaards Fremmedordbog større, så udsagnet må tages med forbehold. DanskOrdbogen er en stor krabat, men størrelse alene er ikke den rette målestok for kvalitet, derimod bekræfter ordbogen sit udsagn om at "konsekvent brug af den mest moderne datateknik forbundet med omfattende metaleksikografiske overvejelser kan føre til en færdig ordbog på relativ kort tid", men den bærer altså også præg af det.

Litteratur:

Bergenholtz, H. 1992: *Dansk frekvensordbog*. G.E.C. Gads Forlag

Bergenholtz, H. 1998: Variantangivelser i en dansk produktionsordbog ud fra eksempler med flektionsangivelser i Retskrivningsordbogen. I: *Hermes*, nr. 21, s. 95-119

Galberg Jacobsen, H. 1992: Dobbeltformer i dansk. I: *Danske Dobbeltformer*, udg. af Dansk Sprognævn, s. 141-173.

Galberg Jacobsen, H. 1988: Retskrivningen. Fra Dejj til paj. I: *Sproget her og nu*, udg. af Dansk Sprognævn, s. 53-79.

Glahder, J. 1925: *Dansk Retskrivningsordbog*, udg. af Undervisningsministeriets Retskrivningsudvalg

Kristiansen, T. 2000: Om farerne ved en ortografi der ikke genspejler talesproglig variation: det danske eksempel. I: Helge Omdal: *Språkbrukeren - fri til å velge? Artikler om homogen og heterogen språknorm*. Kristiansand, s. 137-147
Politikens Nudansk Ordbog med etymologi, 1999.

Retskrivningsordbogen 1996, udg. af Dansk Sprognævn
Retskrivningsordbogen 1955, udg. af Dansk Sprognævn

Pia Jarvad

Noter

1. Problemkomplekset blev før Retskrivningsordbogen 1986 gennemarbejdet på basis af oplæg af Henning Spang-Hanssen. Den samme gennemarbejdning sker med henblik på næste udgave med oplæg udarbejdet af Anita Ågerup, Dansk Sprognævn.
2. Det er ikke mig, men Ole Ravnholt, Dansk Sprognævn, som har fundet eksemplet, tak for det.

Den nyudkomne *Politikens Etymologisk ordbog* sendes på markedet kun et år efter, at Politikens forlag i 1999 udsendte *Nudansk ordbog med etymologi* (herefter NDOE). Der var etymologi-oplysninger under hvert opslagsord i *Nudansk ordbog* (herefter NDO) til og med 14. udgave fra 1990, redigeret af Christian Becker-Christensen og Peter Widell - uden særlige bemærkninger om, hvem der stod for etymologierne (de var for en stor dels vedkommende overtaget fra ODS). Så forsvandt de i to udgaver til mange brugeres ærgrelse, men i 1999-udgaven er der altså igen etymologi med. Dog er det for navnestof-fets vedkommende kun stednavnene og deres etymologi, der er kommet igen, ikke personnavnene og deres etymologi.

I NDOE er forfatteren til etymologierne er oplyst i kolofonen under redaktører: "Jan Katlev (etymologi)". Han viser sig i NDOE som en fin sproghistoriker og etymolog, og det er derfor med glæde, man nu ser ham som forfatter til en ny, selvstændig ordbog om emnet, nemlig *Politikens Etymologisk ordbog* (herefter PEO). Den rubriceres på bindets forside blandt *specialordbøger*, og på bindets bagside angives dens brugerniveau med tre prikker, hvilket betyder højt niveau (modsat "begynder" og "mellem"). Det lever den også op til.

Jan Katlev er dog ikke ene om teksterne i bogen. I kolofonen oplyses det, at de såkaldte ordbokse (se nedenfor) oprindeligt er skrevet til en anden Politiken-udgivelse, nemlig *Politikens Ord med historie* fra 1994, og er forfattet af Henrik Galberg Jacobsen, Hanne Jensen og Peter Stray Jørgensen, og det tilføjes: "Artiklerne er efter aftale med de oprindelige forfattere udvalgt og bearbejdet til Politikens Etymologisk Ordbog af Jan Katlev". Også indledningsafsnittene Lydhistorie og Ordforrådets historie kender vi fra tidligere. De er fra *Politikens Sproghistorie* (1996), forfattet af Allan Karker. Indehavere af tidligere udgaver af NDO kender afsnittene som "Sproghistorisk oversigt" forrest i bind 1. Også de er, i samråd med forfatteren, "bearbejdet til Politikens Etymologisk Ordbog". Bearbejdelsen er ganske kraftig og går fra mere overskuelig sats og eksempel-kasser til stilistiske rettelser.

Disse former for genbrug har man som bruger efterhånden truffet nogle gange i Politikens forlags udgivelser, og de er årsag til en del irritation. Man får det samme kombineret med noget andet i et nyt omslag med en ny titel på kryds og tværs.

PEO reklamerer ikke med, hvor mange artikler ordbogen rummer. Jeg har talt op på 6 sider forskellige steder i den alfabetiske del og vover at sige, at der nok er mellem 21.000 og 22.000 lemmaer. PEOs konkurrent på markedet er Niels Åge Nielsens *Dansk Etymologisk Ordbog* (DEO), som jeg ejer i 4. udgave fra 1989, og som i den nyeste udgave koster 1 kr. mere end PEO, nemlig 290 kr. Den har i min udgave ca. 13.000 lemmaer.

Hvorfra stammer det større antal ord i PEO? For det første og især fra, at PEO har en stor mængde fremmedord med. DEO ser sig forbundet med Gyldendals røde ordbog *Fremmedordbogen*, hvor Niels Åge Nielsen også var med, dér som den ene forfatter af to, og den bringer derfor (næsten) bare fremmedord, hvis ordene har danske slægtninge, fx "*hachis en* (freo.); se u. II *hakke*". Men inden vi, under *ha-*, når så langt som til *hachis* i PEO, har der været artikler om *habanera*, *habengut*, *habil*, *habilitere*, *habit*, *habitat*, *habituel*, *habitus*, *hacek*. Det er en god udvidelse i forhold til DEO, for vi er mange, der også er interesserede i fremmedordenes herkomst. Men i forhold til NDOE fra 1999 er der ikke nogen gevinst at hente - om fremmedordene står der stort set den samme etymologiske forklaring i PEO og NDOE efter mine stikprøver at dømme.

For det andet har ordbogen modsat DEO både stednavne og personnavne med. Her får jeg at vide, at mit navn er resultat af et sammenfald mellem to navne med betydningerne 'magt+kamp' og 'perle'. Der er noget at leve op til.

For det tredje ligger forøgelsen i, at PEO bringer mange flere sammensætninger end DEO. Fra slutningen af bogstav *d* fx *dyrehave, dækningsløs, dæksblad, døddrukken, dødedans, dødemandsknap, dødmandsknap, dødsfald, døds synd, dødræt* - allesammen ord, DEO ikke har med.

Men DEO har på dette sted *dødsens* med, som sært nok ikke er med i PEO. Måske hører det til den gruppe mindre brugte og ofte dialektale ord, som DEO er alene om, fx I. *dæl*, der bl.a. betyder fordybning i huden, fedtpude, II. *dæl*, der betyder so-yver, og *dæmring*. Dette sidste ord er et godt eksempel på den fortælleglæde, som præger DEO: Under *dæmre* fortælles interessant nok, at *dæmring* er lånt fra tysk tidligere end *dæmre*, ligesom i tysk substantivet er ældre end verbet.

Den fortællende stil viser sig også i opremsningen af slægtskabet mellem formerne: DEO knytter de etymologiske oplysninger sammen syntaktisk i sætninger, mens PEO remser formerne op, adskilt af kommaer, med et tegn imellem, som i en firkant har en trekant og ordet *lån*, der betyder "er lånt fra", eller blot en trekant, der betyder "stammer fra, kommer af". Det gør artikler i DEO behagelige og morsomme at læse, men især i de længere artikler nærmer de sig en sagsfremstilling, og de er meget uensartede. Heroverfor er artiklerne i PEO mere ensartede og overskuelige, og de giver hurtig information - vi har at gøre med en opslagsordbog.

En anden karakteristisk forskel er, at DEO - ligesom også Kluge: *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache* og Falk & Torp: *Norwegisch-dänisches etymologisches wörterbuch* - under det enkelte opslagsord giver mange flere parallelformer fra andre indoeuropæiske sprog end PEO. DEO angiver fx under *blid* formerne fra gammel-dansk, norsk, svensk, oldnordisk, gotisk, oldsaksisk, oldhøjtysk, oldengelsk, engelsk, germansk, indoeuropæisk. Her har PEO kun fællesgermansk, indoeuropæisk, samt oldvestnordisk, oldhøjtysk, engelsk. Under *glad* har DEO formerne fra gammel-dansk, norsk, svensk, oldnordisk, oldsaksisk, middelnedertysk, oldhøjtysk, tysk, oldengelsk, engelsk, germansk, indoeuropæisk, latin, litauisk, russisk. PEO har igen fællesgermansk og indoeuropæisk, samt oldvestnordisk, engelsk og tysk. Det giver på den ene side en stramhed og ensartethed i fremstillingen i PEO, men lukker også af for betydningsudviklingernes mylder, såsom at ordet *glads* pendant i latin, *glaber*, via "glat" også betyder "skaldet".

I PEO udfolder fortælleglæden sig i ordboksene, som er placeret med ujævne mellemrum på sidernes nederste del og markeret med en gråfarvning foroven og grotesktyper i større punkt. Her føres ofte flere ord sammen, fx *ko og bulimi* s. 361, *slang, slænge, lingvistik, jargon og argot* s. 571, eller der vises en ordfamilie med stamtræ, fx *søndag, syd, sønder-, sønden, sol, helium* s. 617 eller et gammelt slægtskab, fx *å og Århus* s. 696.

Ordene i ordboksene behandles også på deres alfabetiske plads, og redaktionen burde nok have tjekket for overensstemmelse mellem boks og artikel. Fx er det arabiske ophav til ordet *admiral* stavet forskelligt i artikel og boks, og oversættelsen er heller ikke identisk. Under opslagsordet *abrikos* står der i artiklen "portugisisk *albricoque*", "spansk *albaricoque*"; på kortet i boksen på siden overfor er ordene byttet om, så der står "portugisisk *albaricoque*", "spansk *albricoque*".

Der er også kuriøse forskelle mellem etymologierne i PEO og dem i NDOE, skønt de som nævnt tidligere begge har Jan Katlev som forfatter. I PEO kommer *abrikos* "af latin

(*persica*) *praecoquis* 'tidligt moden (fersken)'. Men i NDOE står der, at *abrikos* er "opr. af latin *persica praecocia* 'tidligt modne ferskner'". Det er flertalsformen fra forklaringen i NDOE, som passer bedst med formerne i de sprog, der lånes til, og som er tegnet ind i boksen i PEO.

Ved længere tids brug af PEO kommer der uvægerligt en tungtvejende indvending af en helt anden art: De umanerligt små typer, tynde og spinkle er de, en øjenpine. Prøv selv at slå op både i PEO, DEO og NDOE. Der er ingen tvivl om, at det er ubehageligt for øjnene at læse i PEO. Her er der nok sparet for meget fra forlagets side.

Lidt større typer er brugt i ordboksene og i de indledende afsnit. Men desværre er skrifttypen grotesk, uden seriffer, der er sværere at læse end skrafferede bogstaver.

Nu vi er ved trykningen, bør det nævnes, at der hersker forvirring i brugen af enkelte anførselstegn. I forordet vender sneglene samme vej foran og efter ordet, hvor de henholdsvis bør lukke op (‘) og lukke i (’). I *1 Hvad er etymologi*, som er med samme typer som *Forord*, er anførselstegnene trods det anderledes, nemlig ens lodrette streger, og endelig er de i ordbogen ens trekantede med spidsen nedad. S. 38 kan man opleve to forskellige slags om ét ord (*kvæg* i første afsnit). Det er kun én slags af de ikke helt få korrekturfejl og fejl i linje-omløb (eksempler på begge s. 9; et syntaktisk uheld findes s. 20).

I argumentationen i sidste afsnit s. 14, om alle verdens sprog kan føres til bage til samme grundprog, savner jeg modargumentet: Vi hører, hvad "mange" mener. Hvad mener "andre"? Det spørgsmål vækker folks nysgerrighed, de finder det spændende og vil gerne høre mere.

Når man læser ordbogsdelen, slår det en, med hvilken sikkerhed og uden forbehold hver etymologi gives. Også selvom forklaringen er en anden end i andre etymologiske ordbøger, ja, endda i Jan Katlevs egne etymologier fra NDOE sidste år. I Falk & Torp: *Norwegisch-dänisches etymologisches wörterbuch* står der helt oppe i undertitlen "...mit literaturnachweisen strittiger etymologien...".

Et eksempel på uenighed i den etymologiske forklaring anføres her. Først fra Falk & Torp: "*pistol*, schwe. *pistol* = d. *Pistole*, holl. *pistool*, engl. *pistol*, von ital. *pistola* (frz. *pistole*), eine ableitung vom stadtnamen *Pistoja* in Toscana (älter *Pistola*, lat. *Pistorium*). Ursprünglich scheint das wort einen degen bezeichnet zu haben (vgl. ält. ital. *pistolese* "degen") und nachher auf die schusswaffe übertragen worden zu sein, die sich zum gewehr wie der degen zum säbel verhält". Intet deraf i PEO: "Lån fra ældre fransk *pistole*, lån fra tysk *Pistole*, lån fra tjekkisk *píšťala* 'rør, pibe'. PEO's sikkerhed over for Falk & Torps forbehold ("scheint", andre steder: "..., der erklært wird als...") og Niels Åge Nielsens forbehold ("vel", "sikkert") i DEO lader sig fint studere i deres respektive artikler om ordet *bjørn*.

Men der er meget at glæde sig over i PEO - over ordbogen med ny viden hentet ind, overskueligt og stramt redigeret, og ikke mindst over Jan Katlevs to indledende afsnit. De hedder *Hvad er etymologi?* og *Indoeuropæisk: Sprogstammer, sprogfamilier og sprog*. De er både lærde og letlæste, spændende og sprængfyldte af oplysninger. De dejlige eksempler kan man studere længe, som fx *kone*, *kvinde* s. 14 og kortet over indoeuropæisk s. 15.

Mette Kunøe

Konferencer

Beretning om årets store leksikografiske konference

I år afholdtes den 9. EURALEX-konference. Denne gang stod Stuttgart for tur, den lokale arrangør var Institut für maschinelle Sprachbearbeitung, Universität Stuttgart med Ulrich Heid i spidsen. Tre forlag (Klett/PONS, Langenscheidt og Niemeyer) og et softwarefirma sponserede konferencen.

Haus der Wirtschaft, en meget flot bygning midt i byen, var rammen om det særdeles velorganiserede arrangement. Konferencen havde ca. 260 deltagere, ikke blot fra Europa, men også fra Afrika, Australien, Amerika og Asien. Fra de nordiske lande havde forholdsvis mange (omkring 40) leksikografer fundet vej til Stuttgart. Der var ca. 50 foredrag fordelt på tre typer: 'plenary papers' (1 time), 'regular papers' (40 minutter) og 'short papers' (20 minutter). Foruden foredragene var der forskellige demonstrationer af leksikografirelaterede programmer på computer og skiftende bogudstillinger af ordbøger, termsamlinger og sprogundervisningsmateriale.

Ved ankomsten modtog vi konferencens Proceedings i to bind i alt på knap 900 sider (inkl. et lille supplerende hæfte til bind 1) samt et detaljeret program som blev overholdt med meget få ændringer. Konferencen varede 5 dage inkl. åbnings- og afslutningsarrangementerne (8.-12. august).

Foredragene var blevet fordelt på følgende sektioner:

Plenary papers

Internet Lexicography, Lexicography for Natural Language Processing, Corpora and Tools for their exploitation

Dictionary making and Dictionary Use

Lexical Combinatorics

Bilingual Dictionaries

Linguistic Description in Dictionaries

Terminology and Terminography.

Proceedings er delt op i afsnit med samme overskrifter, så det er nemt at finde netop de emner man er interesseret i. EURALEX konferencers niveau er generelt ret ambitiøst, bedømmelsen af de indsendte abstracts foretages af tre eksperter fra det pågældende leksikografiske område. Disse to bind giver et udmærket indtryk af både aktuelle teoretiske diskussioner og mange forskellige, store og små leksikografiske projekter.

Der var annonceret to tutorials inden konferencen, 'Tools for Corpus Lexicography' og 'Terminography'. Det er kun førstnævnte der blev afholdt pga. manglende tilmelding til terminografikurset. Det resulterede i at der blev næsten dobbelt så mange deltagere klemmt ind i undervisningslokalet end oprindeligt planlagt. Der var 3-4 mand pr. computer i et alt for lille lokale hvor temperaturen og luftfugtigheden lå langt over det behagelige allerede på grund af det specielle sommervejr i Stuttgart. Selve kurset var velforberedt og gennemarbejdet, men det var bedst egnet for begyndere. For leksikografer med erfaring inden for korpusarbejde var der ikke ret meget nyt at hente.

Mellem de enkelte sektioner var der indlagt passende pauser, således at man nåede at tale sammen med mange gamle og nye kolleger.

Der var naturligvis også en række sociale arrangementer: et velkomtparty, et cocktailparty i forbindelse med TRADOS' software demonstration og endelig den festlige konferencemiddag. I weekenden efter konferencens afslutning var der mulighed for at deltage i forskellige udflugter og se en forestilling på det berømte Friedrichsbau Varieté.

Proceedings kan bestilles på følgende adresser:

<http://www.ims.uni-stuttgart.de/euralex> eller

EURALEX

c/o

Institut für maschinelle Sprachbearbeitung (IMS)

Universität Stuttgart

Azenbergstrasse 12

D-70174 Stuttgart

Den 10. EURALEX-konference bliver afholdt i august 2002 i København, med Center for Sprogteknologi som lokal arrangør. Vi håber naturligvis på opbakning fra det danske leksikografiske miljø, både institutioner, forlag og enkeltpersoner, for at kunne leve op til de store forventninger der knytter sig til en international conference. Københavns Universitet vil forhåbentlig kunne lægge hus til arrangementet, den endelige afgørelse afhænger af hvor langt universitets ombygning er nået på det tidspunkt.

Anna Braasch

NORDISK FORENING FOR LEKSIKOGRAFI

*Leksikografian pohjoismainen yhdistys
Norðurlandskt felag fyri orðabókagerð
Nunani avannarlerni oqatsinik qiner-
serfissialiortut peqatigiiffiat
Norrønt félag um orðabókagerð
Nordisk forening for leksikografi
Davviriikalaš leksikografalaš searvi
Nordiska föreningen för lexikografi*

Sekretariat: *NORDISK SPRÅKRÅD*
Postboks 8107 Dep, NO-0032 Oslo
Besøksadr.: C.J. Hambros plass 5
Telefon: +47-22420570
Telefaks: +47-22427676
E-post: haug@sprakrad.no
<http://svenska.gu.se/nfl/nfl.html>
Foreningens postgironr.: 0824 0283116

Konference om leksikografi i Norden

Tórshavn 22.-25. august 2001

Anden indkaldelse

I maj indkaldte *Nordisk forening for leksikografi* (NFL) i samarbejde med *Nordisk språkråd* og *Føroyamálsdeild Fróðskaparseturs Føroya* til nordisk leksikografisk konference i Tórshavn i maj/juni 2001, hvor medlemmer af NFL og andre interesserede opfordredes til at bidrage med foredrag.

EFTER FØRSTE INDKALDELSE HAR ARRANGØRERNE IMIDLERTID SET SIG NØDSAGET TIL AT FLYTTE KONFERENCEN FRA MAJ/JUNI TIL 22.-25. AUGUST PÅ GRUND AF MANGLENDE HOTELKAPACITET I BYEN PÅ DET FØRST ANGIVNE TIDSPUNKT.

Vi beklager dybt, at denne ændring har været nødvendig og håber meget, at de mange, som allerede har tilmeldt sig konferencen, på trods af flytningen vil finde mulighed for at deltage. **Alle** – også dem som har tilmeldt sig efter første indkaldelse – bedes sende vedlagte tilmeldelsesblanket ind til Nordisk språkråd.

Der er allerede indsendt omtrent 70 tilmeldinger og mange af dem med tilsagn om foredrag. Der er dog stadig plads til nye tilmeldinger og flere indlæg. Noget bestemt tema er ikke fastsat for konferencen, men foredrag, som falder inden for det leksikografiske område, er velkomne. Der beregnes 40 minutter til hvert foredrag inklusiv diskussion. Foredragene bedes venligst holdt fortrinsvis på dansk, norsk eller svensk og et kort resumé (max. 20 linier langt) skal indsendes sammen med den endelige tilmeldelse. På grund af de særlige omstændigheder omkring flytningen af tidspunktet er sidste frist for tilmeldelse sat til **den 20. januar 2001**.

Der planlægges at arrangere en bogudstilling og evt. også en udstilling af edb-maskinel og programmel, der er interessant for leksikografer, og arrangørerne tager gerne imod råd og idéer i den forbindelse. De kan enten sendes sammen med tilmeldelsen eller direkte til den lokale forberedelseskomité på følgende adresse:

Konference om leksikografi 2001
c/o Føroyamálsdeildin
V.U. Hammershaimbs gøtu 16
FO-100 Tórshavn

Deltagergebyr er:

Medlemmer af NFL: DKK 750 (NOK 810; SEK 860; ISK 7050; FMK 600)

Ikke medlemmer: DKK 900

Gæster: DKK 600

Deltagergebyret dækker hele konferenceprogrammet, forudsat at konferencen kan opnå fondsstøtte, inklusiv et eksemplar af rapporten, når den udkommer, men gæstegebyret dækker kun den sociale del (ekskursion, middag mm.).

Deltagerne forventes ankomme til Tórshavn tirsdag den 21. august og der vil antagelig blive en uformel reception tirsdag aften, hvor man også kan registrere sig. Registreringen finder også sted tidligt om morgenen den 22. august, inden selve programmet løber af stablen. Konferencen afsluttes formodentlig inden frokost lørdag den 25. august. Derefter følger NFL's generalforsamling, så det hele skulle være overstået midt på dagen.

Indkaldelsen bliver også lagt ud på NFL's hjemmeside:

<http://svenska.gu.se/nfl/nfl.html>

Informér gerne kollegaer og andre om dette.

Nedenstående tilmeldelse returneres inden den **20. januar 2001** til:

NFL

att. Rikke Hauge

Nordisk språkråd

Postboks 8107 Dep

N-0032 Oslo

Tlf. +47 22 42 05 70

Fax +47 22 42 76 76

e-post: haug@sprakrad.no

<http://svenska.gu.se/nfl/nfl.html>

Fristen for indbetaling af deltagergebyr er **20. februar 2001**. Indbetaling kan ske på følgende postgirokonti:

Danmark: 1 39 19 68. Modtager: Leksikografer i Danmark (LEDA).

Finland: 800058-1097355. Modtager: Nordiska föreningen för leksikografi.

Færøerne: 200395. Modtager: Norðurlandskt felag fyri orðabókagerð.

Norge: 0824 0283116. Modtager: Nordisk forening for leksikografi.

Sverige: 604 67 69-3. Modtager: Martin Gellerstam (NFL).

OBS! Indbetalingen markeres med: NFL Konference 2001. Oplys venligst, hvem indbetalingen gælder, og bemærk, hvis der er tale om gæstegebyr.

Meddelelser fra bestyrelsen

1. Bestyrelsen har konstitueret sig som følger:

Formand: K.T. Thomsen, Chefredaktør, Gads Forlag, 33 15 05 58, ktt@gads-forlag.dk
Kasserer: Grzegorz Okoniewski, underviser, priv. 86 19 55 74, okoniewski@mail.tele.dk

Nyhedsbrev:

Jørgen Schack, Forsker, Dansk Sprognævn, 35 32 89 72, schack@dsn.dk
Bolette Sandford Pedersen, Seniorforsker, Center for Sprogteknologi, 35 32 90 90,
bolette@cst.ku.dk

Øvrige medlemmer af bestyrelsen:

Peter Widell, Lektor, Inst. f. Nordisk Sprog, Århus Universitet, 89 42 19 08,
p.widell@get2net.dk

Marie Bilde Rasmussen, Redaktør, Gyldendals Forlag, 33 75 55 55,
Marie_Bilde@gyldendal.dk (holder p.t. barselsorlov)

Lars Trap-Jensen, Seniorredaktør, Den Danske Ordbog, 33 13 84 20 / 9638, ltj@dsl.dk

- Foreningen skal have ny **formand** fra april 2001, og alle interesserede opfordres hermed til at stille op til formandsposten på generalforsamlingen i april måned.
- Kontingent til foreningen er i 2001 125 danske kr. pr. år
- Kontingent til Nordisk forening for Leksikografi er 180 danske kr. pr. år.

Nyt fra kassereren

Da Torben Arboe ikke ønskede at fortsætte som Ledas kasserer, overtog undertegnede kassererposten med virkning fra primo april 2000. Der har været en temmelig lang overgangsperiode, hvor forretningsgangen ikke var så hurtig, som man kunne ønske sig, men nu er alle vanskeligheder overstået, og Ledas medlemmer kan igen være sikre på at få deres udgifter refunderet hurtigt og effektivt.

Praktiske bemærkninger

Der er kommet tvivl om, hvor højt NFLs kontingent er. Dette er p.t. 180 danske kroner.

Der har været enkelte tilfælde, hvor Ledas medlemmer har indbetalt for lidt i Ledas kontingent. Det skyldes helt sikkert en forglemmelse, men jeg vil ikke desto mindre gøre alle opmærksomme på, at Ledas kontingent p.t. er 125 kr., og at det er den indbetalende, der skal betale alle de gebyrer, der er forbundet med indbetalingen.

Med venlig hilsen

G. Okoniewski

Referat af LEDAs generalforsamling

12. april 2000

Dagsordenen for generalforsamlingen var jf. vedtægternes § 5:

Valg af dirigent

Formanden aflægger beretning

Kassereren fremlægger det reviderede regnskab

Fastsættelse af kontingent

Valg af formand og bestyrelsesmedlemmer samt suppleant(er)

Valg af revisor og revisorsuppleant

Forslag

Eventuelt

Valg af dirigent

Som dirigent foresloges og valgtes Henrik Gottlieb. Dirigenten konstaterede at generalforsamlingen var indkaldt i overensstemmelse med LEDAs vedtægter.

Formanden aflægger beretning

Formandens beretning bringes in nærværende nummer af LEDA Nyhedsbrev. Beretningen godkendtes af forsamlingen.

Kassereren fremlægger det reviderede regnskab

På grund af kassereren, Torben Arboes fravær fremlagte revisoren Boel Bøggild-Andersen det reviderede regnskab, hvilket gengives i dette nummer af LEDA Nyhedsbrev. Regnskabet godkendtes af forsamlingen.

Fastsættelse af kontingent

Ved generalforsamlingen d.21. april 1999 blev kontingentet for år 2000 fastsat til 125,- hvilket fastholdes for år 2001.

Valg af formand og bestyrelsesmedlemmer samt suppleant(er)

På valg:

K.T.Thomsen (formand), genopstillede og blev valgt (for 1 år)

Lars Trap-Jensen og Jørgen Schack (bestyrelsesmedlemmer) stillede op til genvalg og begge blev valgt.

Anna Braasch har været medlem af bestyrelsen i over 10 år, derfor ingen genvalg muligt.

Torben Arboe (kasserer) ønskede at gå af pga. sygdom

Nye medlemmer i bestyrelsen: Grzegorz Okoniewski (ny kasserer) og Bolette Sandford Pedersen (suppleant) Bestyrelsen holder konstituerende møde i august.

Bestyrelsen består fremdeles af:

Knud Troels Thomsen, Gads Forlag, Vimmelskafte 32, 1161, Kbh. K, (formand)

Grzegorz Okoniewski, Skovgaardsgade 2B, st. tv, 8000 Århus C, (kasserer)

Lars Trap-Jensen, Den Danske Ordbog, Christians Brygge 1,1, 1219 Kbh. K

Jørgen Schack, Dansk Sprognævn, Njalsgade 80, 2300 Kbh. S

Peter Widell, Nordisk Institut, Århus Universitet

Marie Bilde Rasmussen, Gyldendals Forlag, Klareboderne 3, 1115 Kbh. K

Bolette Sandford Pedersen, Center for Sprogteknologi, Njalsgade 80, 2300 Kbh. S

Valg af revisor og revisorsuppleant

Boel Bøggild-Andersen og Ebba Hjorth genvalgte for 1 år.

Forslag

Der var ikke indkommet forslag til dette punkt, men forsamlingen ønskede at drøfte emner til fremtidige medlemsmøder, hvilket skete under Eventuelt.

Eventuelt

Der henstilles til medlemmerne at komme med forslag til fremtidige arrangementer i LEDA.

Der kom følgende forslag fra forsamlingen:

Organiseret besøg i Den Sorte Diamant

Emner til medlemsmøder:

- Retskrivningsordbogen (2001)
- Fagsprogsleksikografi i teori og praksis
- Ordbøger på nettet? /Hvordan laver man on-line ordbøger?

Bestyrelsen vil se på udformning og vedligeholdelsesplan for en hjemmeside for LEDA og vil i denne forbindelse rette forespørgsel til medlemmerne om materiale der kunne lægges ud på nettet.

Anna Braasch

